

GİRİŞ

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle dünyanın en elverişli iklim kuşağında ve ilk uygarlıkların beşiği olan topraklar üzerinde yerleşmiş, Doğu'da ve Batı'da gelişen kültürlerle yakın temas kurmuş olmasına karşın; Atatürk hareketinin getirdiği devrimci reformların, Türk toplumunu geri kalmış toplumlar arasında sayılmaktan henüz kurtaramamış olması, Türk aydınının zihnini kurcalayan sorunların başında gelmektedir. Biz, bu konuda gerçekçi bir çözüme, sosyal yaşamı bütünü ile etkileyen sosyo-ekonomik yapı özelliklerinden hareket edilerek yaklaşılabileceği düşüncesindeyiz.

Sosyal yaşam, bir güç birliği ve dayanışma sistemidir. İnsanoğlu sosyal yaşamı benimsemekle, bir yandan kendisini çevreleyen tehlikelere karşı güvenliğini sağlamış; öte yandan, ekonomik ve sosyal işbölümü ortamını hazırlayarak, insan yaşamını renklendiren ve ona dinamizm kazandıran refah ve mutluluk yolunu açmıştır. İşbölümü, üretime kolektif bir nitelik vermiş; bu da, insanları, güç birliği ile elde ettikleri sosyal hasılanın paylaşılması ve sosyal sınıf sorunları ile karşı karşıya getirmiştir. Tarih boyunca süre gelen mücadelelerin konusu olan sosyal davalar, bu sorunlardan kaynaklanır.

Sosyal yaşam, karşılıklı olarak birbirini etkileyen siyasal, ekonomik, sosyal... sistemlerden oluşan bir düzenin disiplini altında cereyan eder.

Doğa sistemleri doğa yasalarına tabi olduğu naide; siyasal iktidar iradesinin ürünü olan bu sistemler, kurucusunun otoritesine tabidir. Ekonomi sistemi, sözü edilen sosyal sistemler topluluğunun çekirdek unsurunu teşkil eder. Öteki sosyal sistemler, bu çekirdeği koruyan kabuğa benzetilebilir. Modern çağa gelmezden önce, siyasal iktidarlara otoritelerini kendileri ve yandaşları çıkarına imtiyazlı düzenler koymakta kullanarak, toplum içinde ekonomik ve sosyal eşitsizliklere meydan vermişlerdir. İmtiyaz rejimine karşı halkların gösterdiği tepki, bazı toplumlarda, yakın tarihlere kadar süre gelen eşitlik ve özgürlük mücadelelerinin konusunu teşkil etmiş; çoğu yerlerde, halklar baskı altında tutulmak suretiyle, tepkileri önlenmiştir.

Kan esasına dayalı ilkel topluluklarda işbölümünün organizasyonu ve sosyal hasılların bölüşümü topluluğun ileri gelenleri tarafından yapıldığından, ne sınıflama ne çıkar çatışması söz konusu olamazdı. Gittikçe büyüyen topluluklarda ekonomik ve sosyal düzenleme işlevi, bunları koyacak ve geçerliliğini güvence altına alacak bir otoritenin varlığını gerektirmiştir. Sosyal mücadelelerin amacı, insana sosyal üstünlük ve refah sağlayan bu otoriteyi, yani siyasal iktidarı ele geçirmektir. Aristokrasiler siyasal iktidarlara verdikleri imtiyazlarla servete ve refaha kavuşmuşlardır. Ticaret ve sanayi kapitalizminin gelişmesi, burjuva sınıfına varlık ve güç kazandırmıştır. Tarihin her döneminde siyasal iktidar ile ekonomik üstünlük bir arada olmuştur. Bu nedenle, ekonomik üstünlüğü elde eden burjuva sınıfı iktidar davasına girmekte gecikmemiştir. 18. yüzyıl aydınlanma dönemi düşünürlerinin görüşlerini bayrak yaparak yoksul halkın desteği ile sürdürülen iktidar mücadelesi, burjuva sınıfını iktidara ulaştırmış ve Batı'da demokrasiler dönemi başlamıştır. Burjuva iktidarının getirdiği ekonomik liberalizm, özel mülkiyet ve özgür sözleşme ilkelerine dayanır. Eşitlik ideolojisi, "kanun önünde eşitlik" biçiminde yorumlanmıştır. Bu durum, halkların umduğu eşitlik idealini gerçekleştirememiş; değişen, sadece, sosyal sınıflar hiyerarşisi ve sınıf mücadelesinin alanı olmuştur. Siyasal ve ekonomik özgürlük, kapitalist gelişime yeni ufuklar açmış; sosyal davanın eksenini teşkil eden ekonomik eşitlik davası çözümsüz kalmıştır.

Ekonomik liberalizm, sosyal hasılların bölüşümünü, arz ve talep kanununun dikte ettiği doğal dengelere bırakıyordu. Eşitlik ve sosyal barış idealini gerçekleştirmeye yönelik yani sosyal davanın ekonomik liberalizme alternatif olarak ileri sürdüğü tezler, özel mülkiyeti sınırlayarak, ya da kaldırarak, üretim kararını ve sosyal hasılların paylaşılmasını derece derece devlete veya kamuya bırakmayı öngörür.

Bu şemayı çizmekten maksadımız, siyasetin ve onu sosyal yaşama yansıtan düzenlerin siyasal iktidarı ellerinde tutan sosyal sınıfların veya

grupların çıkarlarına öncelik tanıdığına nuda Batılı toplumlarla Doğulu toplumdaki farklılıkları aydınlatmaya yardımcı

Roma'nın hukuk dehasından esinlenen toplumlarda egemen sınıfların çıkarları, a teminatı altına alınan imtiyazlar ile sağlanmıştır. Sosyal mücadelelerin hedefi, bu çıkarlar, ne siyasal iktidara ortak imtiyazlarını sınırlandıracak bir hukuk düzenine yerleyen ve destekleyen devlet erkânını ve le tatmin etmek yolunu tercih etmişlerdir oynanmıştır. Halk kitlelerinin, bir yandan rak sosyal hak ve çıkar bilincine varmaları hukuklar halinde ufulanarak güç birliği yap

1. CUMHURİYET'İN KURULDUĞU YILLAR

Siyasetin işlevi, toplumun refah ve muher devirde ve her yerde, bu kuralı ileri bulundurmalarıdır. Değişen, sadece, yolları manlı imparatorluğu'nda toplumun yararlarını oluşturan güvenlik ve refahı "fütürde bir politikada ekonomi sorunu, toprak de yer alır. İmparatorluk gerileme dönemi da yenilgilere ve toprak kayıplarına uğradı deli kalkınma düşüncesi filizlenmeye başladı aksiyon safhasına geçirilen bu düşün çeşitli çıkar gruplarının tepkilerini davetmiştir.

Ekonomi sorununa gelince; o da "Merkantilizm" adı altında uygulanan pmiştir. Bu yüzden, tek yanlı olarak Batılı imtiyazların tanınmasında bir sakınca milli ekonominin gelişmesini, üretim ve mesini, silahlı müdahaleye varıncaya ka tın girişini artırmayı öngören bir doktrin da merkez bankacılığının geliştirilmesi, racı suretiyle likidite hacminin düzenlen merkantilizm hem doktrin, hem uygulan tir. Geçen yüzyılda Batı'da uygulamaya k de, memleketimizde, politika alanında, tünlüğü içinde değerlendirilebilmiş değ

ler, Kırım Harbi'nden sonra, yapılan istikrazlarla gelişmeye başlamış; sonunda, 1881 Muharrem Kararnamesiyle devlet maliyesi ipotek altına konulmuştur.

Politika alanında Batı modelinin umulan sonuçları vermeyişi, yapısal koşul farklılıklarının göz önünde tutulmamasından ileri gelmiştir. Zira her sistem veya düzen belirli bir amaç için ve belirli koşullar hesabı katılarak yaratılır ve bu koşullar altında, yani bu koşulların var olduğu bir ortamda işlerliğini korur. Bunun örneklerini gelecek bölümde göreceğiz. Bu olaylara bakarak imparatorluk dönemi aydınlarının Batı'daki gelişimlere yabancı kaldıklarını sanmak haksızlık olur. Düşünceyi ve ideolojiyi benimsemekle, onu uygulama alanına aktarmak başka başka şeylerdir. Bu dönem aydınlarının Batı'daki reformcu hareketler karşısında eli kolu bağlı kalmalarının başlıca nedeni, devletin bir topluma reformcu düşüncelerin kabul ettirilmesindeki imkânsızlıktır. Batıcılığı benimsemiş olan düşünce adamlarımız arasındaki görüş ayrılıkları da sistem bilincine, yani düşünceyi temel ilkeler üzerine bina etmek ve aralarında karşılıklı bağlılık ve uyumluluk aramak gereğine boş veren dogmacı düşünüş alışkanlığıdır.

Batı düşüncesi, özgür vatandaşlardan ya da egemen sınıf mensuplarından kurulu meclislerle yönetilen site cumhuriyetlerinde gelişmeye başlamıştır. Roma İmparatorluğu, Avrupa kıtasında yayılmaya başlayınca bu tür site cumhuriyetler ile karşılaşmış; egemenliği altına aldığı bu cumhuriyetlerin devlet statülerini kaldırmakla yetinerek yönetim düzenlerine, yerel belediye hizmetlerini görmek üzere, dokunmamıştır. Romalılar istila yolları üzerinde kurdukları şehirlere de demokratik belediye statüsü tanımışlardır; bu görünümü ile Roma imparatorluğu belediyelerden oluşan bir konfederasyon durumundadır. Halklar bu beldelerde toplu halde yaşar, sosyal işbölümünün sağladığı imkânlardan yararlanırlar; kırsal alanlarda sadece tarım işçileri ve esirler bulunurdu. Bu politika Batılı toplumların demokratik eğitimi, ekonomik ve sosyal gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü izleyen güvensizlik ortamında, şehirlerde yaşayan aristokratlar kırsal alanlardaki fiyef'lerine çekilerek kendi çevrelerinde egemenlik kurmuşlar; Batılı toplumları moleküllere ayıran feodalite bu suretle doğmuştur. Bu dönemde sosyal işbölümü derecesinin gerilemesi ve kilise skolastiği Orta Çağ'ı karartmıştır. Bu çağda, bugünkü Batı uygarlığının temel unsurunu teşkil eden "grekolatin" kültür meşalesini Türk-İslâm dünyası taşımış ve yüceltmıştır.

Romalılar Asya ve Afrika kıtalarında yayılırken, otokratik merkezi idarelerin Asya tipi istibdat rejimleri altında köylerde ve kasabalarda ufanmış halde yaşayan topluluklar ile karşılaşmışlar; zorbalık rejimleri

altında sosyal hak ve çıkar bilincine varışındaki kolaylık nedeniyle, buralarca sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Doğulu'nun temel nedeni, tepki mekanizmasının ekonomik ve sosyal işbölümünün gelişmiş tam tarzıdır.

Osmanlı Devleti'nin siyaset felsefesi "günden, toplumun güvenliği, refah ve olmayı sağlayacak bir rejime bağlı idi. Bçuklulardan esinlenen "timar ve zeam rak idare rejimi benimsemiştir. Büyü toplumumuzun sosyo-ekonomik yapısı Türkiye'nin geri kalışının gerçek neden de ufalayarak sorumsuz kişilerin otorite Bu rejimi, "araziye emiriye" ya da "arazım topraklarının çıplak mülkiyetini de idaresini harplerde yararlılığı görülen si bunlar da kendilerine tahsis edilen top karşılığında halka dağıtırlardı. Sipahile ne göre, seferde orduya katılmaya hazır zimat Hareketi, zamanla yozlaşan bu dü likte onun oluşturduğu sosyo-ekonomik tir; hatta Cumhuriyet döneminde, köye nu ile, Atatürk Hareketi'nin esprisine t miştir.

Köy düzenimiz, "böl ve yönet" tekerle tür sosyal ufanmalar, dünyanın her y nedeni olmuştur. Köy, mensuplarının mera, yayla, baltalık gibi unsurlardan kapalı bir sistemdir. Köy topluluklarında yanışma bilinci, bu mal varlığını komş suretle, köyler arasına çıkar çatışmaları dallere karşı güç birliği yapmaları ve dir len düzen, öte yandan, köy halkının eko nı köyün dar çevresine bağlı tutarak, iş lemek suretiyle ekonomik durgunluğa sal kesimlerde bizim köyler benzeri ufa bunlar, oralarda, devlet idaresinin çekir mün"lerin yapısı içinde entegre edilereb miştir.

Cumhuriyet dönemine kadar, ekonom

yapının izin verdiği ilkel bir tarım ekonomisi olarak kalmıştır. Bu da, özel mülkiyet ve serbest anlaşıma ilkelerine dayalı bir mübadele ekonomisidir. Ancak, izlenen açık kapı politikası, ekonomiyi besleyen para stokunu merkantilist Batılılara kaptırdığından, ekonomik faaliyet seviyesi büsbütün düşmüştür.

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDEKİ EKONOMİK GELİŞMELER

Atatürk Devrimi, getirdiği reformlarla, yüzyıllardan beri süregelen sorunların çoğuna çözüm getirmiş; bu arada, ekonomik kalkınmaya özel bir ilgi göstermiştir. Ancak, teokrasinin kökleştirdiği dogmacı düşünüş alışkanlığı nedeniyle, getirilen değerlerin çoğu sosyo-ekonomik yapı ile uyumluluk sağlayamadığından, kalkınma hareketi umulan bir hızla ilerleyememiştir. Vaktiyle Doğulu kaynaklardan esinlenerek yapılan düzenlemeler, bu defa Batılı kaynaklara yönelince, yapısal uyumsuzluk kendini açığa vurmuştur. Bunun en belirgin kanıtı, Batı modeli olarak sunulan demokrasi ve liberal ekonomi düzenleridir.

Atatürk Hareketi'ni önceki kalkınma hareketlerinden ayıran özelliklerden biri de, Türk toplumunu refaha ve mutluluğa götürecektir zaferin ekonomi alanında kazanılacağı tezidir. Bu nedenle, ekonomik reformlara öncelik tanınmıştır. İzmir İktisat Kongresi'nden sonra izlenen "teşviki sanayi" politikasının umulan sonucu vermekte gecikeceği anlaşılmış, devlet yatırımcılığına öncelik veren "iktisadi devletçilik" politikasına geçilmiştir. Devlet yatırımcılığı, sosyo-ekonomik koşullarımıza en uygun düşen bir politika idi. Bu politika ekonomimize, kısa sürede birçok tesis kazandırmıştır. Ancak, söz konusu politika, uygulayıcı kadrolar tarafından, sistemli ve tutarlı bir doktrin olarak geliştirilemediğinden, daima tartışma konusu yapılmış; 1950'lerde "ithalat ikamesi" sloganı ile girilen yatırım politikası Atatürk ideolojisinin öngördüğü entegrasyoncu sanayileşme düşüncesine yabancı kaldığından, Atatürk'ün başlatmış kalkınma hareketi hızını ve etkinliğini koruyamamıştır. Çünkü dengeli ve istikrarlı büyüme, hem sermaye malları hem tüketim malları üretimine yapısında yer veren bir endüstri organizasyonunu gerektirir. İstihdam ve refah düzeyinin, kısaca, uygarlık düzeyinin yükselmesi bu iki üretim kompartımanının bir arada bulunmasına bağlıdır.

Çok partili döneme girildikten sonra, "liberalizm" adına uygulanan iktisat politikaları, genellikle, tek kanadı açık kapı politikalarından başka bir şey değildir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kapının her iki kanadı açık tutuluyordu; burada kapının tüketim malları ithalatına mahsus kanadı kapatılmış, öteki kanadı yatırım malları ithalatı için açık tutulmuş veya aralanmıştır. Böylesine bir liberalizmin kalkınmaya elverişli bir sanayileşmeyi gerçekleştiremeyeceği anlaşılmış, bu defa, 1960'larda planlı ekonomi denemesine girilmiştir.

Plan düşüncesi, klasik mekanizmaların işleyemediği kapitalist ülkelerde, ekonomik dengeleri güdümlü olarak tutmak için yapılan yatırımları ekonomik ve sosyal kalkınma anlamında doğmuştur. Liberal ekonomilerde, planlı ekonomik bunalımını izleyen yıllarda rastlanılan sektörlere altyapı reformlarını öngören planlar ibaret bulunuyordu. Tüm ekonominin planlanması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Liberal ekonomilerde planlanma, klasik mekanizmalardan ileri gelen tıkanıklıkları veya istikrarlı büyümesini sağlamak için gerekli olan vasıtalar, yatırımların yönlendirilmesiyle mümkün olan düzenlemelerdir.

Kalkınma planları, yatırımları ekonomide re sıraya koyan bir programlar topluluğudur. Planlı politikaların başlıca manivelalarından biri olan, bu manivelanın ekonomik ve sosyal gelişmeye etkili olmasını sağlamaktır. Yatırımlar ekonomiyi yönden etkiler: Gelir fonksiyonu ile milli gelir, bu rolü büyüme teorilerinin temel prensibi olarak, yatırım, yapısal gelişmeyi sağlama fonksiyonu arasında yapılan ayırım, ileri ekonomik planlamaların stratejilerini belirlemek için kullanılır. İleri ekonomiler, altyapıları gelişmiş ekonomilere sahip bulunmak dolayısıyla bu planlama politikasını benimser. Bu ülkelerde, plan, gelir düzeyini yükseltmek için hizmet eder. Bunlarda önemli olan, verimli (prodüktif) yatırım ile verimli olmayan yatırım yapmak gerekli değildir. Geri kalmış ülkelerde, organizasyonu yoktur ve bu nedenle, yapısal gelişme elverişli değildir, ekipman yetersizliği ve enerji temin etmek imkânsızlığı bir darboğaz teşkil eder. Planın işlevi, ekonominin yapısını geliştirme ve ona yardımcı olmaktır. Bunun için de, verimli yatırım entegrasyoncu bir yatırım politikası izlenmelidir. Para istikrarı sorununa gelince; T

Ekonominin yönetiminde ve yönlendirilmesinde, planın bir de para politikasıdır. Bu politika, kredi politikasıdır. Cumhuriyet döneminde banka politikası, blokajın sağladığı kârlılık nedeniyle en çok tartışılmıştır. Para istikrarı sorununa gelince; T

da, dünyada benzerine pek az rastlanan bir istikrar dönemi yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve onu izleyen dönemlerde sürekli enflasyonist baskılar ve tedrici devalüasyonlar, hele 1980'lerde şahlanan liberalizm tutkusu ve piyasayı lüks ithal mallarına açık tutmak kompleksi ile uygulanan enflasyoncu politika, ağır iç ve dış sömürüye; bunun doğal sonucu olarak da, halk çoğunluğunun sefaletine ve moral çöküntülere meydan vermiştir.

Ekonomik kalkınmamızın gecikmesinde, izlenen politikalarda kalite düşüklüğünün ve kararsızlıkların rolü inkâr edilemez. Sosyo-ekonomik yapı özellikleri ve sistematik gözetilmeden yüzeysel bir taklitçilik ürünü olan bu politikalar enflasyonlarla sağlanan yurt içi cebri tasarruflarla ve dış borçlanmalarla desteklenerek, sanayi yatırımlarını hayli zenginleştirmiştir. Ancak, entegrasyon ilkesine yabancı kalarak ekonomimize yatırım malı ve teknoloji üretmek istidadı kazandıramayan, istihdam sorununa çözüm getirmeye yardımcı olamayan bu politikalar, sanayimizin envanterini zenginleştirmiş olmakla birlikte, kalkınmamıza normal bir hız ve dinamizm getirememiştir.

Türkiye'yi tecrübe tahtasına döndüren ekonomi politikasındaki bu zızzaklar, politikanın tutarlı bir doktrinin disiplini altına konulamamış olmasından ileri gelmektedir. Doktrin, ekonomik ve sosyal yaşamın akışını yönlendiren kanallara benzer. Bu oluşun yönünü siyasal iktidarın ideolojisi ve bu ideolojiyi sistemleştiren doktrin belirler. Düzen, ideoloji, ya da doktrini uygulama alanına aktaran araçtan başka bir şey değildir. İdeoloji bir özlem, doktrin ise bir sistemdir. İnsanlar doğayı makro boyutlarıyla bütünlüğü içinde algıladıkları halde, sosyal olayları mikro boyutlarıyla algırlar; karşılıklı birbirini etkileyen sosyal olaylar, ancak, bütünlüğü içinde kavranabilir. Doktrin, bu bütünlüğü sağlayarak, geniş perspektifli politikalar tesbitine yardımcı olur. Doktrinsiz bir politika, açık denizde dümensiz bir gemiye, ya da karanlıkta el yordamıyla yön bulmaya benzer. Öte yandan, sosyal olayları mikro boyutlarıyla değerlendirmek, "körlerin fili tarifi"nde olduğu gibi, derin ve uzlaşmaz görüş ayrılıklarına meydan verir. Bizde, Atatürk Devrimi'nin getirdiği reformlar "Atatürk İlkeleri" adı altında sloganlaştırılarak, bunlara "Kemalizm-Atatürkçülük" adıyla bir doktrin süsü verilmek istenilmiştir. Atatürk ideolojisinin boyutlarını yansıtmaktan uzak olan bu kavramlar, Atatürk düşüncesini temsil etmek ve onurlandırmak şöyle dursun, o düşüncüyü dogmatik bir anlayış içinde yozlaştırmak ve saptırmak sonucunu doğurmuştur.

Öte yandan, liberalizm "etiketi altında uygulamaya konulan, fakat gerçekte klasik liberalizm ile bir ilgisi bulunmayan ampirik politikalar, mübalağalı iddialarla pazarlanmıştır. 1950'lerde uygulamaya konulan politika, yakın gelecekte Türkiye'yi "küçük Amerika" yapacağı iddiasıyla pazarlanmıştır. 1980'lerde liberalizm adına uygulanan tah-

ripkâr politika ise, Türkiye'yi sanayici ülkeye dönüştürerek savunulmuştur. Türkiye'nin teknoloji bakımından dışa bağımlı olmaktan hevesli olduğu bu iddiaları yalanlamaktadır. Bununla birlikte, sanayinin görüşlerine uyarak, "montajcı" bir sanayiye dönüştürmek de doğru değildir. Her sanayi ürünü bir kuruluşun tezgâhlarında üretilen parçaların bir araya gelmesiyle meydana gelir. Önemli olan, bunların bir arada hazırlanmasıdır. Türkiye'de, bugün, sanayinin zeyde bir sanayi kurmaya yetecek teknik kadra ve bir müteşebbis ve işadamı kuşağı yetişmiştir. Sanayinin başlattığı kalkınma hareketi üzerinden bakıldığında, geçmişte; gerek Batı'daki gerek Uzak Doğu'daki kalkınma süresi bunun yarısını aşmaz. Türkiye'de gecikmiş olmasının başlıca nedeni, devletin lincsiz ekonomi politikaları ve bürokratik

3. GELECEĞE DÖNÜK ÖNERİLER

3.1. DOĞMACI DÜŞÜNÜŞ VE BİLİNÇSİZ TA

Akılcı düşünüşün bize öğrettiği postüla şudur: Her şeyin bir nedeni vardır, ki, o da, evrende hiçbir şeyin kendiliğinden oluşmadığıdır. Akışına, rastlantılara yer vermeyen, bir nedene bağlıdır. İnsanın serbest iradesiyle olanı değil, doğanın dışında kalmamaktadır; çünkü, iradeyi de doğanın akışına bağlar. Akılcı düşünüş, ki, o da, güdülen amaçtır. Böyle olmakla birlikte, din ve devlet otoritelerine, ya da, bilim adamlarına, şünceleri, aklın kontrol süzgecinden geçirmemesi, lenmişler veya Hristiyan ve İslam skolastiklerinin bullenmek zorunda bırakılmışlardır. Doğru düşünüş, lastiğe veya Aristo'nun görüşlerine bağlı kalma, dogmatik bir temele dayanmayan, ya da dayandırılmayan, tutarlı bağlantısı kurulamayan her düşünce, bir düşünce, Sosyo-ekonomik yapımızla uyumluluğu gözetilmeden, politika ve düzenlemeleri, buna örnek gösterilen "toplumun refah ve mutluluğunu kişisel çıkarı için geliştirilmesinde gören bir doktrindir. Sosyo-ekonomik düzen bir arada bir bütün olarak düşünülmesi, temin oluşturan unsurları, aralarındaki karşılıklı ilişkileri, ayrı ayrı değerlendirirsek; "kuzuları sürüde bırakıp, dağın eteklerine dağıtmış ve sistemi saptırmış oluruz. Dogmatik düşünüş, tem bilincini ve akılcı düşünüş yeteneğini yitirmiş, yal yaşamda karşılaşılan çeşitli anlaşmazlıkları

Siyaset düşünürlerinin çoğu, yönetimi

linde aramışlardır. Ancak, olaylar, böyle bir görüşü doğrulamamaktadır; iyi bir yönetim, yönetici kadroların kalitesine bağlıdır. Bununla birlikte, siyasal rejimin önemini küçümsemek de doğru değildir. Sosyal kuvvetler arasındaki dengenin statüsünü belirlemek dolayısıyla, iyi bir siyasal rejimin, iyi bir yönetim şansını artıracığında kuşku yoktur.

Gerçekten, bir toplumun sosyal barışa, refaha ve mutluluğa kavuşması, hem politikaları tesbit eden kadroların, hem de bu politikaları uygulayan kadroların kalitesine bağlıdır. Toplumu sosyal amaçlarına ulaştıracak politikaları bu kadrolar tesbit edecek ve uygulayacaktır. Politika, sistemli düşünüşün ürünü olarak bir bilim olduğu gibi, perspektif ve ahenk kurallarına uyulmasını gerektiren bir sanattır; en önemli işlevi, karşıt çıkarlar arasında denge kurarak sosyal barışı sağlamak ve korumaktır. Bu itibarla, yöneticilik, ahlak ve karakter yüksekliği gibi faziletleri gerektiren bir sosyal işlevdir. Böyle olmakla birlikte, politika, çoğu yerde, kaba kuvvetle ya da demagoji ile iktidarı ele geçirenlerin mesleği olmuş, alicengiz oyunları sergilemekte ve haksızlıkları kitabına uydurmakta kullanılmıştır. Hukuka bağlılık yerine yasaya bağlılık alışkanlığının geçerli olduğu bizim gibi ülkelerde, siyasal iktidarlara, bu hususta bir güçlük karşılaşmamışlardır. Hukukilik yerine yasalığa öncelik tanınması, iktidarlara ve yandaşlarına haksız çıkar sağlamakla kalmamış; çıkar bağlılıkları ile klikleşen kadroların kaliteleri üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır. Örneğin, bizde siyasal partilerin hemen hepsi Atatürkçülük iddiasında olduğu halde; politika hayatımızda, "siyaset başka şey, ahlak ve hukuk başka şey" gibi Makyavelist bir zihniyet egemen olmuştur.

Tarih boyunca toplumların düzenleri arasında biçim itibariyle büyük benzerliklere rastlanır ise de, uygulamada durum, çoğu kez, değişir. Örneğin, çağımızda hayli yaygınlaşan demokrasi düzeninin Batı'daki uygulaması ile Batılı olmayan toplumlardaki uygulaması arasında az veya çok farklar göze çarpar. Kurullarına uygun olarak işletilen sistem Batılılara sosyal barış ve refah getirmiş, onların uygarlık düzeylerini yükseltmiştir. Batılı olmayan toplumların çoğunda ise, sistem yozlaşarak, iktidarın ve yandaşlarının çıkarına işleyen oligarşi'ye dönüşmüştür. Gerçeği söylemek gerekirse, Türkiye de bu şanssız ülkeler arasında yer almıştır.

Son iki Anayasamızdaki "siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" hükmüne karşın, yurdumuzda sistemli ve tutarlı bir görüş ile seçmen huzuruna çıkan doktrin partileri görülmemiştir. İktidar kadrolarınca tesbit edilen politikaların proje ve program haline getirilmesi, uygulamanın gerektirdiği teknik ayrıntıların hazırlan-

ması ve bunların sistematizasyonu, bürokrasi yönetimlerinin kilit mevkilerinde bunlar içinde yetişirler. Bu itibarla, yönetim rollerinden ziyade bürokrasi kadrolarının Batı taklitçiliği geleneği, bürokrasi kadroların kadar önem verilememesinde başlıca neden siyasal iktidarın direktif ve kontrol mercisi

Bürokrasimizin en duyarlı olduğu konudur. Bürokrasimizde muamelecilik, kadroya yeni girenlerin en önemli sorunu, yüzyıllardan beri yecilik engelini aşmaktır. Bu, değerlendirilir.

Muamelecilik içinde bunalan bürokrasi vardır: Reformcu görünmek içgüdüsü ve başvurulan değişikliklerin çoğu bu türde "beral ekonomi" sloganı ile girilen iktidardır. Bunların, Batı liberalizmi ile yüzeysel yoktur. Batı'daki ekonomik liberalizm, tıbbi altına alan demokrasi rejimi ile bir bütünlük ve fiyat mekanizmalarının işleyişi de Batı'daki liberalizm iddiası, iktidarların demokrasinin bir karakter taşıdır. Piyasada mal bolluğu pahasına girilen göze çarpıcı yatırımların ziyade maddi görüntüye değer veren demokrasidir. Bu tutarsız davranışların olumsuz sonuçlarına vurmuştur.

Ekonomi alanındaki sözü edilen tutku düzenimizde yapılmış olan yozlaştırmaya sağlamıştır. Liberal bir ekonominin yönetimi etkili alet, para politikasıdır. Bu politikanın likidite hacmini düzenlemek suretiyle kullanılan başlıca alet, faiz haddidir. Çeşitli rehberlik eden bir başka araç vardır ki, para piyasasında kısa vadeli senetlere uygulanır. Çeşitli kredilerin faiz hadleri, az veya çok belirir ve onu izler. Halbuki, bizde uygulanan mekanizmaların işleyişine yer vermez. Merkez bankası kısa vade para piyasası olduğu yürürlüğe giren 1211 sayılı TC Merkez Bankası Kanunu, orta vadeli, hatta orta vade sınırını da belirler. Bu kanun kabul yetkisi tanınmıştır. 1980'lerde giriş-

yatırım politikası, bu kural dışı verilen yetki kötüye kullanılarak desteklenmiştir.

Bürokrasimizin yetersiz kalışında, dar bir alanda uzmanlaşmanın da önemli rolü vardır. Sosyal sistem, karşılıklı olarak birbirini etkileyen unsurlardan oluşan bir bütündür. Bu bütün hakkında genel bilgisi olmayan bir kimsenin, tutarlı bir görüşe sahip olması mümkün değildir. Batı modelinin, bizde, umulan sonuçları veremeyişinin nedenlerinden en önemlisi, kanımızca budur. Model ıktibas etmeyi, yani taklitçiliği hafife almak doğru değildir. Çünkü, uygarlığın gelişimini, buluşların toplumlar arasında akıcılığı sağlar. Bu akıcılık ise, koşullarda uyumluluğu gözeten bilinçli taklit ile gerçekleşir.

3. 5. SOSYAL BARİŞ

"Bütün yollar Roma'ya çıkar" sözü, üç kıtaya yayılmış olan Roma İmparatorluğu'nun başkent Roma'dan yönetildiğini vurgular. Biz de, evrensel nitelikte gördüğümüz bir gerçeği vurgulamak için, "siyasal, sosyal, ekonomik... bütün sorunlar sosyal barış sorununa çıkar" diyebiliriz.

Sosyal yaşam, ekonomik ve sosyal işbölümünün gelişmesine; bu da, güvenlik ortamının yaratılmasına bağlıdır. Bu ortamı ise, sosyal barış sağlar. Sosyal yaşam, rekabetlere, çıkar çatışmalarına sahne olan bir ortamda geçer. İnsanlık tarihine dinamizm kazandıran başlıca faktör, bu çıkar çatışmalarıdır. Sosyal barış, çıkarların dengeye ulaşması halidir. Bu geçici bir dengedir; nüfus ve sermaye hareketleri, izlenen politikalar bu dengeyi bozabilir. Bu takdirde, yeni bir denge eğilimi doğar ve gelişim süreci bir dengeden bir başka dengeye geçiş şeklinde sürer gider.

Çağdaş uygarlığın hukuk ve sosyal adalet anlayışına getirdiği yenilikler, sosyal barış konusuna yansımakta gecikmemiştir. Geçen yüzyılda ekonomi düzeninde doğa yasalarının egemenliğini savunan liberal görüşlerle bunların karşıtı olan müdahaleci ve sosyalist görüşler, sosyal demokraside buluşmak doğrultusunda hayli mesafe almışlardır.

3. 6. SORUMSUZLUK REJİMİNİN ÖNLENMESİ

Her olay belirli bir nedenin sonucudur; o nedeni hazırladığı koşullar altında doğar ve o koşullara bağlı olarak varlığını sürdürür. Bu nedenler, nedensellik zinciri içinde bir halkadır; bu demektir ki, her nedenin de bir nedeni vardır. İlk nedeni araştırmak felsefenin konusudur. Bizim, yukarıda açıklamaya çalıştığımız sosyal olayların hemen hepsi ortak bir nedenden kaynaklanmaktadır; bu da, sorumsuzluk rejimidir.

Sorumluluk, bilerek ve özgürce yapılan hareketlerin ve davranışların

hesabını verme yükümlülüğüdür. Soru-
sında denge kurularak gerçekleştirili-
üst düzey yöneticiler, bütün yetkiler-
tiyle, yönetim mekanizmasını adeta k-
jiminin doğmasına meydan verirler
inançsızlığın da rolü vardır.

Örneğin, kuruluş kanunlarında öze-
di Teşebbüsleri (KIT)'nin yönetim ku-
kontrolü altındaki yöneticilerin başka-
mini tescil eden çelişkilerin en göze ç-
rumluluk, kararı veren yönetim kuru-
su empoze eden hiyerarşik kontrol m-
rumluluğu "kim vurduya getiren" bu-
jimini doğuran nedenlerin başında g-
süzlüğün ve duygusallığın da rolü ol-
alınabilecek önlem ya özerkliğin gere-
dırılmasıdır. Bir başka alternatif de, y-
lerinin kaldırılarak, varlıklarını dene-
tında sürdürmesidir. Bu takdirde, ku-
ğu bakana ve genel denetim organlar-
larla hizmete daha da yararlı olabilir.